

SUZE BISSCHOP-ROBERTSON,

††††† DOOR H. DE BOER. †††††

Toen het impressionisme, dat in de oud-Hollandsche schilderkunst al aangeduid en in die der Barbizonners en latere Fransche meesters in romantischen of meer realistischen geest verkondigd, in de moderne Hollandsche School tot volledige ontwikkeling was gekomen, bleek het doel waarnaar in de laatste tijden de kunst had gestreefd, bereikt. In het werk der Amsterdammers, Breitner en Isaac Israëls schenen de bakens tot het uiterste verzet en de geesten tot een schokkende impressionabiliteit voor een moment van monumentale stedengrootheid of felle levensmanifestatie gescherpt. Na de bij alle bewogenheid toch altijd nog gedragen natuurlyriek der Haagsche landschapschool, waarin de geest in zelfverdieping en verheffing zich in schijn van het stage levensgebeuren wendde, maar zich zelf daarin toch in haar door 't leven gelouterden staat verbeeldde, stortte een jongere groep van schilders en illustrators zich in 't volle gewoel der maatschappij. Voor de laatsten bleek in het picturale en toen nog minder literair ontwikkelde Holland, zelfs waar periodieken als Elseviers Geïll. Maandschrift enz. hare bladzijden welwillend beschikbaar stelden, geen plaats, en alleen de eersten hebben zich staande weten te houden en gevormd in dat wonderbaarlijke complex der meest verscheiden geestesstroomingen.

De tijd van rustige groei, van gedragen wording der talenten was voorbij; alleen enkelen keerden in contemplatie uit de strijdende schilders-milieu's en daarmee uit het leven terug, meer om voor een eeuwig dan voor een

tijdelijken en tijdigen roem te arbeiden. Een vreemde verbijsterende kunstroes, waarvan de heftigheid niet in overeenstemming scheen met de psychische draagkracht dier ontwikkelijke naturen, doorspookte de hoofden. Het was een tijd, meer van geestelijke revolutie dan van evolutie nog, waarin de meest tegenstrijdige richtingen en theoriën zich baan zochten te breken. Men noemde zich impressionisten, sensitieven, contemplatieven, primitieven en symbolisten, nagenoeg allen kunsttheoriën ahangende, die van uit Parijs, dat alarmeerende brandpunt der romansche cultuur naar hier toe waren overgewaaid. Van een strijden in aaneengesloten gelederen zooals de Haagsche School had gedaan toen zij in het Hofje van Nicuwoop haar aanval op het academisme begon, was geen sprake en elke traditie die zich te vormen begon, had, bestookt door de felle overtuiging van andersgezinden, een kort of wankel bestaan.

Te midden van die algemeene verwarring, nog verergerd door de steeds meer van het individu eischende strijd om het bestaan, hebben zich enkele figuren staande gehouden en zich los weten te maken uit dien tumultueuzen chaos waaraan zowel uiterlijke als innerlijke harmonie ontbrak. Maar 't spreekt bijna vanzelf dat zij allen min of meer tot vereenzelving en verbizondering werden aangedreven. En nog altijd loopen er door dat geestelijke noodlot geslagenen en gedeeltelijk of geheel verdwaasden rond, wier uitlopende intenties den lateren kunsthistoricus elke clas-

